

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри психології та педагогіки Національного університету фізичного виховання і спорту України, кандидата педагогічних наук, професора Воронової Валентини Іванівни на дисертаційну роботу Ромолданової Ірини Олександрівни на тему «Контроль психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів у чотирирічному циклі підготовки», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми. В умовах зростаючої спортивної конкуренції, коли фізичні можливості суперників, їх техніко-тактична спроможність приблизно однакові, виняткового значення набувають психологічні якості особистості спортсмена, зокрема рівень сформованості тих його психологічних процесів та властивостей, які мають першочергове значення для успішної спеціалізації в кожному конкретному виді спорту. Стійкість, готовність вести боротьбу в найскладніших, часом несподіваних або невігідних умовах і досягати поставленої мети, долаючи об'єктивні (викрики фанів, глядачів, тимчасові помилки) та суб'єктивні (втома, негативні емоції, больові прояви, тимчасові промахи) перешкоди на шляху до перемоги стають визначальними детермінантами успішного виступу.

У дисертаційній роботі Ромолданової І. О. подано розв'язання актуальної наукової проблеми контролю психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів протягом олімпійського циклу підготовки. Обґрунтована необхідність використання системного підходу під час цілеспрямованої багаторічної підготовки спортсменів до участі в головних змаганнях чотириріччя. Вказується на існуючі недоліки сьогоденного фрагментарного використання засобів та методів психологічного забезпечення під час підготовки вітчизняних спортсменів. Визначено комплекс інформативних психологічних показників для контролю рівня психологічної підготовленості тхеквондистів та обґрунтований загальний алгоритм здійснення комплексного тестування спортсменів протягом чотирирічного олімпійського циклу підготовки.

Зв'язок роботи з науковими темами, планами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016-2020 рр. за темою «Удосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» (№ державної реєстрації 0174000806) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2024 рр. за темою «Структура і зміст багаторічної підготовки спортсменів у сучасних умовах розвитку спорту» (№ державної реєстрації 0121U108197). Автор – співвиконавець тем. Внесок здобувача полягає в

обґрунтуванні та створенні механізму контролю психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних олімпійських циклах підготовки, розробці практичних рекомендацій для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та спортсменів національних збірних команд.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- вперше систематизовані психологічні властивості та якості особистості кваліфікованих тхеквондистів з та встановлено їх пріоритетну значущість під час контролю рівня психологічної готовності протягом чотирирічних циклів підготовки;
- вперше представлено загальний алгоритм організації психологічного контролю підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних циклах олімпійської підготовки;
- вперше розроблено та обґрунтовано етапну структуру механізму психологічного контролю підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних циклах олімпійської підготовки;
- визначено рівень прояву значущих психологічних властивостей та якостей кваліфікованих тхеквондистів різного віку та статі;
- вперше визначена факторна структура психологічної підготовленості тхеквондистів різного віку та статі;
- вперше встановлені взаємозв'язки між рівнем психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів та ефективністю їх змагальної діяльності в офіційних поєдинках;
- представлені данні, які відображають динаміку змін показників психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів протягом чотирирічних циклів підготовки;
- підтвержені дані, щодо впливу психологічних властивостей кваліфікованих тхеквондистів на змагальну діяльність;
- доповнені данні щодо особливостей змагальної діяльності в тхеквондо;
- доповнені дані щодо значущості психологічної підготовки в спортивних єдиноборствах;
- підтвержені положення щодо важливості системного використання засобів та методів спортивної підготовки у сучасному спорті.

Практичне значення одержаних результатів:

- розроблений механізм контролю психологічної підготовленості буде використаний в процесі підготовки кваліфікованих тхеквондистів збірної команди України до участі в Олімпійських іграх;
- розроблений алгоритм контролю психологічної підготовленості кваліфікованих спортсменів в рамках чотирирічних циклів підготовки, може бути використаним для проведення досліджень в інших видах спорту.

Отримані результати впроваджені в освітній процес кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ, м. Київ, 7 лютого 2022 р.), практику підготовки спортсменів-тхеквондистів (Федерація тхеквондо ВТФ України, м. Харків, 10 квітня 2022 р.; Позанавчальний спортивний заклад Центр військово-патріотичного та спортивного виховання молоді «Десантник», м. Київ, 4 травня 2023 р.), в практику підготовки тренерів в рамках курсів центру підвищення кваліфікації та перепідготовки тренерів Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ, м. Київ, 10 березня, 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Підтвердження ефективності розробленою Ромолданою І.О. механізму контролю за станом психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів протягом чотирирічних циклів підготовки забезпечене достатньою науково-літературною базою дослідження, теоретичним, методологічним і експериментальним рівнем проведених досліджень.

Дисертантка використала:

1. Теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури та мережі Інтернет, який здійснювався з метою вивчення стану досліджуваної проблеми, визначення актуальності питань, що вивчаються, а також обґрунтування мети та завдань дослідження.
2. Педагогічне спостереження, яке дозволило отримати інформацію про індивідуально-психологічні особливості кваліфікованих тхеквондистів шляхом цілеспрямованого та планомірного сприйняття й аналізу процесу тренувальної та змагальної діяльності та її оцінки на основі заздалегідь розробленого плану.
3. Опитування з метою отримання інформації про суб'єктивні судження спортсменів-тхеквондистів, їх прагнення, мотиви діяльності, думки щодо стану їхньої психологічної підготовленості.
4. Методи психодіагностики, які найбільш точно відображають психологічні характеристики спортсмена, що впливають на ефективність тренувального процесу: тест В. Бойка на визначення рівня емоційного вигорання; тест Елерса на визначення рівня мотивації на досягнення успіху / уникнення невдач; тест Шуберта на визначення особистісної готовності до ризику; опитувальник Леонгарда-Шмішека на визначення акцентуації характеру; тест Спілбергера-Ханіна (STAI) на визначення рівня тривожності; опитувальник Басса-Перрі (BPAQ-24) на визначення схильності до агресії; тест Ільїна на визначення рівня характеристик емоційності; діагностика провідної перцептивної модальності; опитувальник вольового самоконтролю; тест для

визначення рівня стресу; тест Г. Айзенка на визначення типу темпераменту; тест САН (самопочуття, активність, настрій).

5. Метод експертних оцінок з метою визначення думок експертів щодо значущості різних психологічних властивостей і якостей особистості спортсменів, їх впливу на результативність змагальної діяльності. Також досліджувалася пріоритетна значущість показників загальної і спеціальної психологічної підготовленості спортсменів, які можуть бути використані для проведення психологічного контролю. Рівень узгодженості думок експертів, які були опитані, визначався за допомогою розрахунку коефіцієнта конкордації Кенделла.

Для коректного опрацювання отриманих результатів дослідження використовувалися методи математичної статистики.

Достовірність наукових положень обґрунтована достатньою тривалістю проведення досліджень (з 2018 по 2022 рр.), адекватним плануванням досліджень і обробкою одержаних матеріалів методами математичної статистики при достатньому ступені вірогідності.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації. Дисертаційна робота викладена державною мовою на 215 сторінках тексту комп'ютерного набору, складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Усього використано 187 джерел наукової та спеціальної літератури. Робота ілюстрована 9 таблицями й 35 рисунками.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами й темами, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість дисертаційної роботи, подано інформацію про особистий внесок здобувача та апробацію результатів дисертаційної роботи.

У **першому розділі** «Проблеми контролю психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних циклах підготовки» розглянуто загальнотеоретичні питання проблеми планування чотирирічних циклів в системі підготовки кваліфікованих спортсменів, необхідності підпорядкування локальних (часткових) завдань поточної підготовки стратегічним завданням успішного виступу на Олімпійських іграх. Проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід використання засобів психологічного забезпечення підготовки спортсменів до головних змагань чотириріччя. Визначено особливості структури змагальної діяльності в тхеквондо на сучасному етапі розвитку та її зв'язок з рівнем психологічної підготовленості спортсменів.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» розкрито методологію дослідження, наведено використані методи дослідження та обґрунтовано доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Здійснено детальний опис психологічних методів та тестів, які були використані під час проведення дисертаційного дослідження.

Дослідження проводилися в три етапи з 2018 по 2022 рр. В дослідженнях взяли участь 40 спортсменів (чоловіки та жінки), які входили до основного та розширеного складу національної збірної команди з тхеквондо та готувалися до участі в Олімпійських іграх 2020 в м. Токіо. В опитуванні прийняли участь 22 тренери з тхеквондо.

У третьому розділі «Обґрунтування алгоритму організації та визначення інформативних складових психологічного контролю підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних олімпійських циклах підготовки» обґрунтовано комплекс інформативних показників та визначена їх пріоритетна значущість для контролю психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів. Визначені найбільш значущі психологічні показники для спортсменів, які вперше готуються до участі в Олімпійських іграх, та тих спортсменів, які вже мають досвід підготовки в рамках чотирирічних циклів.

Представлена загальна структура організації психологічного контролю спортсменів в чотирирічних циклах підготовки. Розглядаються основні види психологічного контролю та їх ключові завдання, які мають бути вирішені в різних структурних утвореннях тренувального процесу. Запропоновані важливі принципи психологічного контролю підготовленості кваліфікованих тхеквондистів та перспективні напрями використання результатів психологічного контролю в процесі підготовки тхеквондистів, що готуються до участі в Олімпійських іграх.

У четвертому розділі «Особливості психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів різного віку і статі та її зв'язок з ефективністю змагальної діяльності в чотирирічних циклах підготовки» розглядаються особливості індивідуально-типологічних та особистісних властивостей тхеквондистів різного рівня кваліфікації та статі. Визначені достовірні відмінності в рівні прояву досліджуваних параметрів між спортсменами та спортсменками. Обґрунтовується важливість врахування індивідуальних особливостей прояву досліджуваних параметрів протягом тривалого циклу підготовки.

Виявлена факторна структура психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів різної статі та встановлені особливості кореляційних взаємозв'язків між досліджуваними параметрами. Визначені

кореляційні взаємозв'язки між рівнем прояву психологічних властивостей тхеквондистів та результатами їх змагальної діяльності, а також встановлено їх сумарний вклад у підсумкову успішність подальших виступів на змаганнях (множинний кореляційний аналіз). Отримані данні опосередковано підтверджують вірність висунутої гіпотези щодо доцільності системного контролю за станом психологічної підготовленості спортсменів до головних змагань чотириріччя.

Представлені дані практичного використання результатів етапного, поточного та оперативного контролю під час підготовки кваліфікованих тхеквондистів в різних структурних утвореннях тренувального процесу національної збірної команди. Показано, що індивідуальна динаміка змін досліджуваних показників, значною мірою була обумовлена структурою та змістом процесу підготовки на різних етапах підготовки та конкретними (індивідуальними) умовами навчально-тренувальної та змагальної діяльності спортсменів.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» здійснено узагальнення теоретичного аналізу та результатів дослідження, сформульовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, доповнюють, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

Представлено механізм контролю за станом психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічних циклах підготовки, який включає поетапний алгоритм дій, ключові принципи, завдання, засоби, методи, функції та напрями використання результатів психологічного контролю під час цілеспрямованої підготовки спортсменів до змагань.

Підкреслена думка щодо необхідності розуміння того, що психологічний контроль повинен бути невід'ємною складовою (підсистемою) загального процесу психологічного забезпечення підготовки спортсменів, які готуються до участі в Олімпійських іграх. Ефективність процесу психологічного забезпечення, в свою чергу, буде залежати від її підпорядкування стратегічним завданням педагогічного процесу підготовки збірних команд до участі в головних змаганнях чотириріччя.

Загальні висновки в основному відповідають завданням дисертаційного дослідження. В цілому, зміст дисертації свідчать про достатній рівень підготовленості дисертантки, володіння методами дослідження, творчий підхід до обраної проблеми, що й дозволило їй обґрунтувати наукову розробку теми та розв'язати основні дослідницькі завдання.

У дисертаційній роботі Ромолданової І.О. зібрано достатній цифровий матеріал, який представлено у таблицях і рисунках, що свідчить про вміння автора не тільки аналізувати отримані дані, але й використовувати його у практичній роботі.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Результати проведених досліджень висвітлені автором в 6 наукових публікаціях, з них: 5 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 1 публікація апробаційного характеру. У публікаціях, що підготовані у співавторстві, чітко вказано авторський внесок. У наукових публікаціях автора повною мірою відображено основні положення дисертації; порушення академічної доброчесності не виявлено.

Основні теоретичні і практичні положення дисертаційної роботи оприлюднено на міжнародному рівні: VIII, X–XII Міжнародні конференції «Молодь та олімпійський рух» (Київ, Україна 2019, 2021-2022 рр.); на всеукраїнських заходах: «круглі столи» і конференції кафедр спортивних єдиноборств (Київ, 2019–2021 рр.), історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ (Київ, 2019–2021 рр.).

Недоліки дисертації щодо їх змісту та оформлення. Разом з тим, у дисертаційній роботі Ромолданової І. О. «Контроль психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів у чотирирічному циклі підготовки» присутні й окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації та відповідних уточнень:

1. Навряд чи здобувачка самостійно сформулювала твердження (стор.42) «Психологічна підготовка при цьому сприймається як система психологічного, педагогічного, методичного та соціального впливу на спортсмена з метою створення у нього необхідних для конкретного виду спорту психологічних якостей та рис особистості. Вона передбачає весь комплекс впливів, які спрямовані не тільки на досягнення високого спортивного результату, але й на формування особистості». Проте біля нього немає посилання на першоджерело.

2. Вираз «Модель висококласного спортсмена, або психоспортограма...» (стор. 52) невірний, так як психоспортограма – це визначений перелік тих психологічних якостей, властивостей особистості спортсмена, які необхідні для досягнення успіху саме в даному виді спорту, тобто психологічна характеристика конкретного виду спорту.

3. Твердження «психологічна підготовка – це процес безпосередньої підготовки та налаштування спортсменів до участі в змагальній діяльності» суперечить класичній психології спорту, оскільки психологічна підготовка складається із загальної та спеціальної, і у кожного виду свої конкретні завдання.

4. На стор. 79 зазначається, що «Лише третина опитаних нами експертів (35,5 %) вказали на те, що мають досвід використання засобів психологічного контролю для визначення психологічного стану власних спортсменів...». Логічним було б в даному контексті опитування в'яснити, в чому полягав такий досвід і як саме вказана третина тренерів практично використовують свої психологічні вміння.

5. На рис. 3.6 перераховуються інформативні психологічні складові для діагностики індивідуальної структури та стану психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів в чотирирічному олімпійському циклі. На мій погляд невірним є віднесення акцентуації особистості (надмірна вираженість окремих рис характеру та їх комбінацій) до 2 групи Комплексу інформативних психологічних складових, які називаються в роботі такими, що «мають у більшості випадків генетичну природу». Характер формується протягом життя. Також незрозуміло, якщо до першої групи віднесені в основному параметри, які характеризують емоційно-вольову сферу спортсменів, то чому особистісна і ситуативна тривожність, стрес-стійкість спортсмена віднесені автором до 2 та 3 груп.

6. Не точною є назва підрозділу 4.1- Індивідуально-типологічні та особистісні властивості тхеквондистів різного рівня кваліфікації та статі, оскільки виникає питання, а хіба індивідуально-типологічні властивості людини не є особистісними?

7. На стор. 112 авторка дисертації зазначає: «На сьогодні фахівці виділяють три головних вхідних канали інформації: зоровий, слуховий та тактильно-руховий (або кінестетичний)». Але не вказано ще один канал, а саме логічний (цифровий, дигітальний).

8. Якщо в назві 4 розділу заявлено розгляд особливостей психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів різного віку і статі, то логічно припустити, що в процесі дорослішання спортсмени набувають досвіду і стають більш кваліфікованими. Тому виникає питання, чому в назві тільки «віку і статі», але й не кваліфікації, як це постійно зазначається вже нижче в тексті?

9. В тексті часто зустрічається словосполучення «досліджувані спортсмени», що не є правильним, так як досліджується проблема, а особи, які в цьому приймають участь є випробуваними (тобто випробовуються).

Перераховані недоліки та зауваження носять дискусійний характер, суттєво не впливають на науковий і методологічний рівень дисертації, не знижують її загальної позитивної оцінки та спрямовані, в основному, на подальше вдосконалення наукових можливостей здобувача.

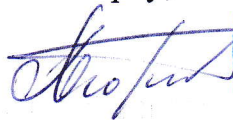
Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам. Дисертаційна робота Ромолданої І.О. на тему «Контроль психологічної підготовленості кваліфікованих тхеквондистів у чотирирічному циклі підготовки» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт», галузь знань 01 «Освіта/ Педагогіка».

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
професор, професор кафедри психології і педагогіки
Національного університету фізичного виховання
і спорту України

Валентина ВОРОНОВА

Проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор

Ольга БОРИСОВА